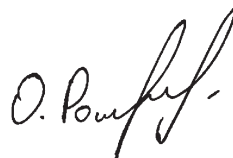

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РОМАНОВСЬКА Оксана Іванівна

УДК 342.9:354.51(043.2)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
СОПЛКО Ірина Миколаївна,
Національний авіаційний університет, декан юридичного факультету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
КУЗЬМЕНКО Оксана Володимирівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», заступник директора з наукової роботи Юридичного інституту

доктор юридичних наук
КРУПНОВА Любов Василівна,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, професор кафедри кримінального права і правосуддя

Захист відбудеться «29» січня 2021 року о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16 в Національному авіаційному університеті за адресою: 03680, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03680, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

Автореферат розіслано «26» грудня 2020 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. Л. Юринець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Євроінтеграційні процеси України зумовили потреби реформування суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі й органів державної виконавчої служби, з метою створення ефективної, результативної та стабільно-функціонуючої системи виконання рішень. Найактуальнішим питанням адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби є удосконалення національного законодавства, створення належного механізму адміністративно-правового регулювання, формування сучасної національної правової системи відповідно до Європейських стандартів, що дасть можливість повною мірою реалізувати гарантії держави щодо невідворотності покарання за вчинене протиправне діяння.

Усі зміни, які відбуваються в Україні у контексті проведення реформ щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності органів виконавчої служби, зумовлені неефективністю їх функціонування. Так, статистичні дані свідчать, що за останні 5 років виконання примусових рішень перебували здебільшого у межах 48–64% від усіх виконавчих проваджень. Відповідні провадження щодо сум, які підлягали стягненню, виконано лише на 17–38% від загальної суми у 785 976 456 662 555 грн., з яких було виконано 786 871 провадження сумою на 345 916 176 255 грн. Як видно, такі показники не є втішними і значно відстають від аналогічних показників у державах Європи. Така ситуація призвела до недовіри органам державної виконавчої служби та сформувала негативний імідж усій системі примусового виконання судових рішень, а також щодо рішень інших органів публічної адміністрації. Під час інтерв'ювання пересічних громадян 58,2% виявили недовіру органам державної виконавчої служби, 29,3% – визнали їх діяльність задовільною, 13,5% – утрималися від відповіді. Щодо інтерв'ювання державних виконавців, то 68% опитаних незадоволені матеріальним забезпеченням і соціальним захистом, 22% – частково задоволені, 10% – цілком задоволені. В цілому, усі респонденти не вважають свою професійну діяльність досить престижною професією.

Зазначені недоліки діяльності органів державної виконавчої служби стали підґрунтям для її реформування, що призвело до оптимізації діяльності державних виконавців, впровадження змішаної системи виконання рішень, запровадження інституту приватних виконавців.

Разом з тим, сучасний стан діяльності органів державної виконавчої служби не є задовільним, а реформа не стала підґрунтям для підвищення ефективності діяльності державних службовців, не створила здорової конкуренції між державними та приватними виконавцями, бо останні отримали занадто вузькі права щодо примусового виконання рішень, а перехід на електронний документообіг супроводжувався численними технічними проблемами.

Сформована ситуація на законодавчому рівні надала приватним виконавцям привілейоване становище, рудиментарне значення органам державної виконавчої служби в Україні та державним виконавцям зокрема.

З урахуванням вищевикладеного виникла нагальна потреба визначити сучасні, ефективні, пристосовані до чинної змішаної системи підходи щодо примусового виконання рішень, а також концептуальні засади діяльності органів державної виконавчої служби в Україні, підґрунтям удосконалення яких має бути «Концепція інформатизації діяльності органів державної виконавчої служби».

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних науковців, а саме: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, В. В. Галуцька, В. К. Колпакова, В. В. Копейчикова, О. В. Кузьменко, О. Д. Крупчана, Є. Б. Кубка, О. І. Миколенка, Т. П. Мінки, Н. Р. Нижник, А. В. Омельченка, В. Ф. Опришка, О. Ф. Скаун, В. Ф. Сіренка, О. Г. Стрельченко, В. В. Цветкова, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика та інших; а також закордонних дослідників: Г. В. Атаманчука, Д. М. Бахраха, І. Л. Бачило, Ю. М. Козлова, Б. М. Лазарєва, О. Є. Луньова, Ю. О. Тихомирова та інших.

Теоретико-правовим проблемам діяльності органів державної виконавчої служби, окремим аспектам системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів публічної адміністрації, приділяли наукову увагу О. В. Горбач, Б. М. Гук, Р. В. Ігорін, О. С. Клименко, С. П. Корейчук, П. В. Макушев, Р. В. Романюк, Н. Я. Отчак, О. О. Чумак, С. В. Щербак, Є. О. Ятченко та інші науковці.

Питанням дослідження правового статусу органів державної виконавчої служби присвячували свої праці такі науковці, як В. М. Авторгов, Ф. В. Бортняк, О. С. Бадалова, К. В. Бернатович, С. К. Гречанюк, О. В. Задорожня, Р. С. Калінін, Г. В. Коваль, М. Л. Лук'янова, Л. В. Крупнова, А. І. Перепелиця, Н. А. Сергієні, Г. В. Стадник та інші дослідники.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, не применшуючи досягнення зазначених авторів, необхідно констатувати відсутність комплексних досліджень адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби в умовах змішаної діяльності щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів публічної адміністрації. Зазначене свідчить, що це дослідження є досить актуальним і потребує наукового та практичного обґрунтування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Стратегії реформування судоустрою та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; Стратегії

сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 25 грудня 2015 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження теоретико-правових засад і механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, визначення чинників ефективності їх діяльності, визначення наукових положень, а також висновків, пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби.

Для досягнення зазначеної мети виконуються такі *завдання*:

- розкрити поняття адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України;
- вивчити адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби України;
- здійснити адміністративно-правову характеристику принципів забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби в Україні;
- визначити поняття та елементи адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України;
- виокремити особливості нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України;
- розкрити зміст адміністративно-правових засобів забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України;
- дослідити та проаналізувати міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби;
- вирізнити основні чинники ефективності адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері діяльності органів державної виконавчої служби України.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є різноманітні методи наукового пізнання, що застосовувалися одночасно з метою забезпечення достовірності знань, вирішення встановленої мети та завдань, а також для обґрунтування запропонованих висновків і рекомендацій, а саме: *діалектичний метод* слугував дослідженню теоретичних і нормативних положень щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби (в усіх підрозділах); метод *класифікації та групування* застосовувався для виокремлення елементів

адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, систематизації органів державної виконавчої служби та принципів забезпечення зазначених органів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3) та видів засобів адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби (підрозділ 2.3); *структурно-функціональний* – для дослідження особливостей діяльності статусу органів державної виконавчої служби (підрозділ 1.2); *компаративний та моделювання* – задля вироблення пропозицій стосовно удосконалення національної законодавчої бази, яка є основою адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *соціологічний* – при проведенні анкетування громадян і працівників сфери примусового виконання рішень суду та інших органів публічної адміністрації та відповідного моніторингу результатів їх діяльності (підрозділи 1.1, 2.2, 3.2); *статистичний* – з метою аналізу та узагальнення емпіричної інформації, яка стосується теми дисертаційного дослідження (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Метод *індукції* – при дослідженні адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, а також при дослідженні сутності детермінант «адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби», «механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби», «атестація державних службовців органів державної виконавчої служби», «контроль за забезпеченням діяльності органів державної виконавчої служби» (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3); метод *дедукції* використано при дослідженні особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2). Метод *синтезу* використано при дослідженні механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби (підрозділ 1.2).

Емпіричну основу дослідження становлять: анкетування 380 громадян щодо стану та проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби; статистичні відомості щодо діяльності органів державної виконавчої служби в Україні за 2016–2020 рр.; статистичні дані Міністерства юстиції України, Департаменту державної виконавчої служби за 2016–2020 рр.; правова публіцистика, довідкові видання.

Нормативно-правову основу дисертації формують як загальні, так і спеціальні нормативні джерела: Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, проекти нормативних актів, що закріплюють адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, а також рішення Верховного суду України тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першим в українській адміністративно-правовій науці комплексним, узагальненим дослідженням теоретико-правових засад

і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України. Після проведення ґрунтовного дослідження автором сформульовано низку нових наукових положень та особистих висновків, а саме:

уперше:

- сформульовано авторську дефініцію «адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби» як безперервну професійну діяльність органів державної виконавчої служби, яка реалізується за допомогою адміністративно-правових засобів і способів, спрямованих на створення належних умов для ефективного примусового виконання рішень суду та рішень інших органів, гарантуючи захист прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів виконавчого провадження;

- запропоновано авторську класифікацію елементів адміністративно-правового статусу органів державної виконавчої служби, а саме: 1) цільові елементи (мета створення, принципи, цілі, завдання, функції); 2) функціонально-організаційні елементи (процедура створення, реорганізації та ліквідації, напрями діяльності, організаційна структура, наявність структурних утворень, відповідне підпорядкування); 3) правосуб'єктні елементи (наявність прав та обов'язків, адміністративна відповідальність);

- виокремлено трирівневу структуру органів державної виконавчої служби, а саме: перший – вищий рівень; другий – регіональний рівень, третій – територіальний рівень адміністрування;

- запропоновано в структурі центральних органів виконавчої влади створити самостійну Державну службу з примусового виконання рішень;

- обґрунтовано доцільність створення Єдиного рейтингу державних виконавців із відповідним переліком завдань, які повинен виконувати у своїй діяльності державний службовець органів державної виконавчої служби;

- розроблено Концепцію інформатизації діяльності органів державної виконавчої служби в Україні, в якій розкрито: основні проблеми та шляхи їх реалізації під час діяльності органів державної виконавчої служби; мету і строки реалізації; шляхи і способи розв'язання проблеми інформатизації органів державної виконавчої служби; прогноз впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін; завдання органів державної виконавчої служби з метою їх інформатизації; цілі та принципи діяльності органів державної виконавчої служби; очікувані результати діяльності органів державної виконавчої служби і обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів під час інформатизації діяльності органів державної виконавчої служби;

удосконалено:

- поняття «адміністративно-правове забезпечення», «діяльність органів державної виконавчої служби», «адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби», «механізм адміністративно-

правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби», «принципи адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби», «контроль за забезпеченням діяльності органів державної виконавчої служби», «нагляд за забезпеченням діяльності органів державної виконавчої служби»;

- класифікацію функцій органів державної виконавчої служби, яку представлено у вигляді: контрольної, кадрової, методичної та фінансової;

- ознаки контролю за забезпеченням діяльності органів державної виконавчої служби;

- класифікацію принципів адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби, яка представлена у вигляді загальних, процесуальних і функціонально-управлінських принципів;

- класифікацію адміністративно-правових засобів забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби: основоположні, спеціалізовані та деліктні адміністративно-правові засоби;

дістали подальшого розвитку:

- особливості адміністративно-правового статусу органів державної виконавчої служби;

- чинники ефективності забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби;

- систематизація нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, яку виведено як: а) загально-цільові; б) суб'єктно-систематизуючі; в) суб'єктно-уповноважуючі акти;

- класифікаційні групи елементів механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, які представлено у наступному вигляді: а) нормативна група, що включає в себе сукупність нормативно-правових актів, які розкривають організаційно-правові засади діяльності органів державної виконавчої служби щодо примусового виконання рішень; б) інституційно-функціональна група, яка передбачає наявність відповідних суб'єктів та організацію їх функціонування; в) організаційно-процедурна група, яка передбачає формулювання послідовної діяльності повірених суб'єктів під час застосування заходів примусового виконання рішень;

- пропозиції щодо імплементації міжнародного досвіду адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби відповідно до механізму правового регулювання виконання судових рішень і рішень інших суб'єктів, яке розмежовано на: централізоване (є характерним для Німеччини, Швеції, Фінляндії та Іспанії); децентралізоване (Франція, США, Польща та Угорщина) та суміжне (Великобританія).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних адміністративно-правових проблем діяльності органів державної виконавчої служби;

– у правотворчості – при розробленні нормативних, відомчих актів з питань діяльності органів державної виконавчої служби;

– в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Примусове виконавче провадження», а також при підготовці підручників і навчальних посібників із зазначених навчальних дисциплін;

– у практичній сфері – при організації діяльності органів і підрозділів Державної виконавчої служби України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Адміністративне право та процес: актуальні проблеми та шляхи вирішення» (м. Харків, 21 лютого 2020 р.); «Актуальні питання юридичної науки та практики» (м. Харків, 23 квітня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 8 наукових публікаціях, із них 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в науковому періодичному виданні іншої держави, 2 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій, семінарів.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків (до кожного підрозділу та загалом до дисертації), списку використаних джерел (272 найменування на 27 сторінках) і додатків (на 6 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 182 сторінки, із них основного тексту – 160 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про їх апробацію та впровадження, а також щодо кількості публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Поняття адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» зазначено, що з метою аналізу змісту адміністративно-правового забезпечення державної виконавчої служби України у роботі проведено дослідження понять «забезпечення»,

«правове забезпечення», «адміністративно-правове забезпечення», «державна виконавча служба». Доведено, що забезпечення – це система загальних умов, спеціальних засобів і гарантій, за допомогою яких задовольняються відповідні потреби, створюються належні умови для реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян. Своєю чергою, правове забезпечення уявляє собою систему юридичних дій, які здійснюються суб'єктами публічної адміністрації за допомогою відповідних методів, способів і засобів з метою досягнення запланованого результату та правових наслідків. Стосовно розглядаємих у роботі понять робиться висновок, що адміністративно-правове забезпечення – це безперервна професійна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів і способів, спрямованих на створення належних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту та відновлення прав і свобод громадян з метою досягнення запланованого результату та правових наслідків. Подальше дослідження сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України дало можливість автору встановити, що діяльність державної виконавчої служби – це примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) та забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством, з метою задоволення публічних інтересів. Відповідно, ознаками зазначеної діяльності є примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством; мета діяльності органів державної виконавчої служби полягає у задоволенні публічних інтересів. Результатом науково-теоретичного аналізу змісту й особливостей вищенаведених понять є запропонована авторська дефініція адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби та виокремлення її ознак.

У підрозділі 1.2. «Адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби України» зауважено, що статус – це наявність відповідних прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб під час виконання ними професійної діяльності. Отже, правовий статус уявляє собою сукупність нормативно-врегульованих суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і відповідальності учасників відповідних правовідносин, котрі формулюють правове становище фізичних та юридичних осіб в суспільстві. «Адміністративно-правовий статус» – це сукупність компетенцій, повноважень та адміністративної відповідальності, що встановлені законодавством і захищені відповідними гарантіями. До категорії компетенції суб'єктів публічної адміністрації належать: цілі, завдання та функції їх безпосередньої діяльності; а до категорії повноважень припадає комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав та об'єктивних обов'язків, які закріплені

за відповідним суб'єктом адміністративного права. У роботі наведено поняття адміністративно-правового статусу державної виконавчої служби. Виокремлюються особливості даного органу: формує та реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень, а також своєчасно, повно і неупереджено виконує ці рішення; здійснює виконавчу діяльність щодо примусового виконання рішень суду та інших органів (посадових осіб); має гарантії незалежності державних виконавців від впливу чи втручання у їхню діяльність з примусового виконання рішень. Такі гарантії забезпечуються особливим порядком фінансування та матеріально-технічним забезпеченням цих органів, впливовими механізмами їх стимулювання, а також прозорістю їх діяльності щодо примусового виконання рішень тощо. Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави та перебуває під її захистом, а також уповноважений державою здійснювати діяльність щодо примусового виконання рішень.

Доведено, що елементами адміністративно правового статусу державної виконавчої служби є: 1) цільові елементи (мета створення, принципи, цілі, завдання, функції); 2) функціонально-організаційні елементи (процедура створення, реорганізації, ліквідації, напрями діяльності, організаційна структура, наявність структурних утворень, відповідне підпорядкування); 3) правосуб'єктні елементи (наявність прав та обов'язків, адміністративна відповідальність).

У підрозділі 1.3. «Принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби» аргументовано, що принципи – це основоположні ідеї, первинні домінанти, що покладаються в основу створення будь-якої конструкції; принципи забезпечення – це основоположні, первинні об'єктивно обумовлені засади, на основі яких ґрунтується діяльність суб'єктів публічної адміністрації, в результаті чого забезпечується якісне функціонування суспільства та держави. Доведено, що принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби можна поділити за видами:

– *фундаментальні принципи*: верховенства права, законності, рівності перед законом, реордінації, принцип сприяння громадянам, установам, підприємствам і організаціям у здійсненні їх прав і охоронюваних законом інтересів, доцільності, справедливості;

– *статусні принципи*: демократизму служби; підзвітності; підконтрольності; державної дисципліни; соціального і правового захисту; індивідуальної відповідальності; професіоналізму; компетентності; кар'єрного просування; невідворотності відповідальності держави та державного виконавця за заподіяну ним шкоду; контролю; неупередженості державного виконавця; плановірності; соціального і правового захисту державних службовців тощо;

– *процесуальні принципи*: системності; гласності; гарантованості прав осіб у виконавчому провадженні; недоторканості; своєчасності; повноти виконання; неупередженості; імперативності, диспозитивності; державної мови під час виконавчого провадження; координаційної взаємодії; доступності виконавчого провадження; пріоритетності звернення стягнення на майно боржників-громадян; недоторканості особи боржника та членів його родини; багатосторонності виконавчого провадження; недопущення зловживань своїми правами; відводу державного виконавця, експерта, спеціаліста, перекладача; строковості подання виконавчих документів до виконання; добровільного виконання рішень; примусового виконання рішень; відстрочки або розстрочки виконання, встановлення чи зміни способу; обов'язковості вимог державного виконавця; пропорційності розподілу стягуваних сум між стягувачами; недопущення зловживання своїми правами, відводу, доступності, недоторканості майна державних підприємств тощо;

– *функціонально-управлінські принципи*: взаємодії суб'єкта та об'єкта управління; критерійності; планово-оцінний; професійної належності; структурно-ієрархічної структури; розмежування владних повноважень; інноваційних упроваджень, достатності та матеріально-технічної забезпеченості тощо.

У роботі запропоновано авторську дефініцію «принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби».

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «*Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України*» розглянуто сутність зазначеного механізму. Обґрунтовано, що «механізм забезпечення» уявляє певну сукупність (систему) норм, відносин, прийомів, способів, форм, гарантій, суб'єктів їх здійснення, які створюють умови для оптимальної організації та функціонування певної системи для досягнення мети її існування (створення), а механізм адміністративно-правового забезпечення – це сукупність адміністративно-правових заходів, способів і методів, за допомогою яких здійснюється організуючий вплив на суспільні відносини з метою регулювання відповідної діяльності органами публічної адміністрації. З урахуванням дослідження вищенаведених понять у роботі представлено авторську дефініцію «механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України». Доведено, що зазначений механізм складається з елементів, котрі можна класифікувати за групами: а) нормативна, яка включає в себе сукупність нормативно-правових актів, що розкривають організаційно-правові засади діяльності органів державної виконавчої служби щодо примусового виконання

рішень; б) інституційно-функціональна, яка передбачає наявність відповідних суб'єктів та організація їх функціонування; в) організаційно-процедурна, яка передбачає формулювання послідовної діяльності повірених суб'єктів під час застосування заходів примусового виконання рішень.

У підрозділі 2.2. «Нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» встановлено, що нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби становить комплекс юридичних норм, за допомогою яких держава в особі державних і приватних виконавців забезпечує та реалізує права громадян на ефективне, результативне та якісне примусове виконання рішень. Відзначено, що забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України урегульовано численними нормативними актами, які можна класифікувати відповідно до статусу нормативного акту: а) загально-цільові; б) суб'єктно-систематизуючі; в) суб'єктно-уповноважуючі акти. Автором здійснено ретельний аналіз зазначених груп і зроблено висновок, що сьогодні нагальна потреба у прийнятті «Положення про Департамент державної виконавчої служби при Міністерстві юстиції», проєкт якого автором розроблено і викладено у додатках до дисертації.

У підрозділі 2.3. «Адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» проаналізовано зміст поняття «засоби», встановлено, що це інструментарій, який використовується для досягнення результатів діяльності з метою реалізації поставлених цілей. Своєю чергою, «правові засоби» – це субінстанційні правничі явища, які за допомогою юридичного інструментарію задовольняють публічний інтерес суб'єктів права з метою досягнення сформульованих цілей. Дослідження наукових підходів щодо розуміння змісту поняття «адміністративно-правові засоби» дало можливість також запропонувати авторську дефініцію. Під цією категорією дисертантом розуміються прийоми, способи і методи, за допомогою яких органи публічної адміністрації забезпечують та захищають права осіб від протиправних дій і притягають до відповідальності за порушення адміністративно-правових норм із застосуванням адміністративних стягнень. У роботі також наведена авторська дефініція поняття «адміністративно-правові засоби забезпечення органів державної виконавчої служби». Виокремлено три групи адміністративно-правових засобів забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби: основоположні адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є атестація; спеціалізовані адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є контроль і нагляд; деліктні адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є адміністративна відповідальність за правопорушення. Відповідно, у роботі досліджено зміст і особливості атестації

державних виконавців державної виконавчої служби, контроль (нагляд) за діяльністю органів державної виконавчої служби. Доведено доцільність створення суб'єкта публічного адміністрування у сфері примусового виконання рішень під назвою «Державна виконавча служба України», основні повноваження діяльності якої автором сформульовані та запропоновані.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби України» складаються із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби» зазначено, що міжнародне адміністративно-правове забезпечення органів державної виконавчої служби відповідно до обсягу компетенції та підпорядкованості можна поділити на централізоване, децентралізоване та суміжне. Відповідно, централізоване міжнародне адміністративно-правове забезпечення органів державної виконавчої служби характеризується наявністю відокремленого державного суб'єкта, який наділений повноваженнями щодо примусового виконання рішень із вертикально структурованою багаторівневою системою адміністрування, що характерно для таких країн, як Німеччина, Швеція, Фінляндія та Іспанія. Разом з тим, децентралізоване міжнародне адміністративно-правове забезпечення органів державної виконавчої служби характеризується тим, що держава здійснює делегування повноважень у сфері примусового виконання судових рішень приватним організаціям, але при цьому залишає за собою лише контрольні функції, функції нагляду та ліцензування приватних органів виконавчої служби, що притаманно таким країнам, як Франція, США, Польща та Угорщина. Водночас, суміжне міжнародне адміністративно-правове забезпечення органів державної виконавчої служби визначається частковим переданням певної частини повноважень, завдань і функцій від держави приватним організаціям, що характерно для Великобританії.

На підставі вивченого досвіду обґрунтовано використання міжнародної практики щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби за такими напрямками: підвищення авторитету суб'єктів, які примусово виконують рішення судів і публічних органів управління; гармонізація переконання та примусу при примусовому виконанні рішень; забезпечення прав і законних інтересів обох сторін виконавчого провадження; розроблення системи примусових заходів, які застосовуються до боржника; запровадження електронних кабінетів, взаємозв'язаних електронних баз даних, що позитивно впливатиме на ефективність і результативність зазначеної діяльності; запровадження інституту медіації з метою вдосконалення діяльності органів державної виконавчої служби.

У підрозділі 3.2. «Чинники ефективності адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України» аргументовано мотиваційну та стимулюючу систему службовців державної виконавчої служби, яка проявляється у вигляді створення Єдиного рейтингу державних виконавців, із основним переліком завдань та повноважень, які повинен виконувати службовець у своїй професійній діяльності, що забезпечить прозоро, неупереджено, запобігаючи корупційним проявам визначити рівень професійної діяльності зазначеної категорії осіб. Рейтинг має містити два основних блоки вимог, а саме: 1) внутрішньоструктурні (організаційне забезпечення органу державної виконавчої служби; статистико-аналітичне, інноваційне, інформаційне; матеріально-технічне та методичне забезпечення, а також кадрову діяльність); 2) зовнішньо-організаційні (професійний рівень виконання своєї діяльності; кількісно-якісні показники діяльності; превентивно-правову діяльність з населенням; результати реалізації принципів законності, верховенства права, гласності, прозорості, доцільності та відкритості; забезпечення протидії корупції; результати розгляду звернень громадян тощо).

Показник рейтингу є підставою для посадової диференціації оплати праці державним службовцям органів державної виконавчої служби, яка враховуватиметься залежності від таких аспектів: професійні здібності; фахова оцінка, яка повинна встановлювати професійний кваліфікаційний рівень; впровадження інноваційних методів у професійну діяльність; показники результативності діяльності; рівень відповідальності тощо.

При дослідженні ефективності адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України доведено необхідність розроблення «Концепції інформатизації діяльності органів державної виконавчої служби».

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено теоретичне обґрунтування та оновлене розв'язання наукових завдань щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби. Визначається низка сучасних наукових концепцій теоретико-правових засад, нормативно-правового забезпечення, закономірностей розвитку та шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, на підставі яких обґрунтовано та сформульовано основні висновки.

1. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби – це безперервна професійна діяльність органів державної виконавчої служби, яка реалізовується за допомогою адміністративно-правових засобів і способів, спрямованих на створення належних умов для

ефективного примусового виконання рішень суду та рішень інших органів, гарантуючи захист прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів виконавчого провадження. Ознаками адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби є: безперервна професійна діяльність органів державної виконавчої служби як суб'єктів публічної адміністрації; застосування адміністративно-правових засобів і способів; реалізація професійної діяльності, яка здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів і способів; діяльність, спрямована на створення належних умов для ефективного примусового виконання рішень суду та рішень інших органів; гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів сторін виконавчого провадження.

2. Адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби – це сукупність компетенцій, повноважень суб'єктів публічного адміністрування у сфері примусового виконання рішень та адміністративної відповідальності при порушенні норм щодо виконання рішень суду та інших органів (посадових осіб), що встановлені законодавством і захищені відповідними гарантіями.

3. Принципи адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби – це фундаментальні, об'єктивно обумовлені засади примусового виконання рішень суду та рішень інших органів публічної адміністрації, на основі яких ґрунтується діяльність державних і приватних виконавців, в результаті чого забезпечується якісне та результативне виконавче провадження. Класифіковано принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби: фундаментальні принципи; статусні принципи; функціонально-управлінські принципи.

4. Механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби – це сукупність адміністративно-правових заходів, способів і методів, за допомогою яких здійснюється організуючий вплив на суспільні відносини щодо примусового виконання рішень, які забезпечують результативну діяльність уповноважених суб'єктів у конкретному спрямуванні.

5. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби – це комплекс юридичних норм, за допомогою яких держава в особі державних і приватних виконавців забезпечує та реалізує права громадян на ефективне, якісне та результативне примусове виконання рішень. Виокремлено три групи нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність органів державної виконавчої служби: а) загально-цільові; б) суб'єктно-систематизуючі; в) суб'єктно-уповноважуючі акти. Доведено доцільність створення суб'єкта публічного адміністрування у сфері примусового виконання рішень під назвою «Державна служба з примусового виконання рішень».

6. Адміністративно-правові засоби забезпечення органів державної виконавчої служби визначено як сукупність способів і прийомів, за допомогою яких здійснюються юридично-значущі процесуальні дії органами державної виконавчої служби щодо врегулювання суспільних відносин з метою виконання примусового виконання рішень і притягнення винних до відповідальності. Водночас виокремлено три групи адміністративно-правових засобів забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, а саме: основоположні адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є атестація; спеціалізовані адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є контроль та нагляд; деліктні адміністративно-правові засоби забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби, якими є адміністративна відповідальність за правопорушення.

7. Зарубіжне адміністративно-правове забезпечення органів державної виконавчої служби за механізмом правового регулювання процесу виконання судових рішень та рішень інших суб'єктів розподілено: на централізоване (характерно для Німеччини, Швеції, Фінляндії та Іспанії); децентралізоване (характерно для Франції, США, Польщі та Угорщини) та суміжне (характерно для Великобританії).

8. Доведено необхідність створення Єдиного рейтингу державних виконавців. Відповідно до результатів рейтингового оцінювання запропоновано впровадити посадову диференціацію оплати праці державним службовцям органів державної виконавчої служби.

9. З метою вдосконалення механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України доведено необхідність ухвалення актів, які потребують затвердження постановою Кабінету Міністрів України, таких як «Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України»; «Положення про Державну службу з примусового виконання рішень»; «Про атестацію державних службовців»; «Концепції інформатизації діяльності органів державної виконавчої служби».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Романовська О. І. Формування чинників ефективності адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1. Том 4. С. 151–156.
2. Романовська О. І. Характеристика структурних підрозділів державної виконавчої служби України та їх функцій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 112–119.

3. Романовська О. І. Адміністративно-правова характеристика діяльності органів державної виконавчої служби як суб'єктів публічної адміністрації. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 160–163.

4. Романовська О. І. Природа забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби. *Науковий вісник «Наукові записки. Серія: Право»*. 2019. № 7. С. 129–133.

5. Романовська О. І. Особливості правового статусу органів державної виконавчої служби України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2020. Вип. 19. С. 89–96.

Статті в періодичних наукових виданнях інших держав:

6. Romanovska O. Principles of Administrative and Legal Support of the State Executive Service: Classification and General Characteristics. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 1. P. 88–94. (Luxembourg).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Романовська О. І. Природа адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби в Україні. *Адміністративне право та процес: актуальні проблеми та шляхи вирішення* : тези доп. учасників наук.-практ. семін. (м. Харків, 21 лютого 2020 р.) / Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків, 2020. С. 90–92.

8. Романовська О. І. Характеристика міжнародного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби у зарубіжних країнах. *Актуальні питання юридичної науки та практики* : тези доп. учасників I наук.-практ. онлайн-конф. (м. Харків, 23 квітня 2020 р.) / Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Київ, 2020. С. 130–133.

АНОТАЦІЯ

Романовська О. І. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби України. – *На правах рукопису*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 Право). – Національний авіаційний університет, Київ, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування та оновлене розв'язання наукових завдань щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби.

Встановлено, що адміністративно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби як предмет дослідження є безперервною професійною діяльністю органів державної виконавчої служби, яка

реалізується за допомогою адміністративно-правових засобів і способів, спрямованих на створення належних умов для ефективного примусового виконання рішень суду та рішень інших органів, гарантуючи захист прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів виконавчого провадження.

Визначено адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби. Сформульовано та класифіковано принципи адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби. Зазначено, що механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби – це сукупність адміністративно-правових заходів, способів і методів, за допомогою яких здійснюється організуючий вплив на суспільні відносини щодо примусового виконання рішень, які забезпечують результативну діяльність уповноважених суб'єктів у конкретному спрямуванні.

Розкрито нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби. Визначено види адміністративно-правових засобів забезпечення органів державної виконавчої служби.

Доведено необхідність створення Єдиного рейтингу державних виконавців.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, статус, адміністративно-правовий статус, принципи, принципи забезпечення діяльності, служба, державна служба, державна виконавча служба, механізм забезпечення, чинники ефективності забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Романовская О. И. Административно-правовое обеспечение деятельности органов государственной исполнительной службы Украины. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальный авиационный университет, Киев, 2020.

В диссертации осуществлено теоретическое обоснование и обновленное решение научных задач по административно-правовому обеспечению деятельности органов государственной исполнительной службы.

Установлено, что административно-правовое обеспечение деятельности органов государственной исполнительной службы представляет собой постоянную профессиональную деятельность органов государственной исполнительной службы, которая реализуется с помощью административно-правовых средств и способов, направленных на создание условий для эффективного принудительного исполнения решений суда и решений других органов, гарантируя защиту прав, свобод и законных интересов всех субъектов исполнительного производства.

Административно-правовые средства обеспечения органов государственной исполнительной службы охарактеризованы как совокупность способов и приемов, с помощью которых осуществляются юридически значимые процессуальные действия органами государственной исполнительной службы по урегулированию общественных отношений с целью выполнения принудительного исполнения решений и привлечения виновных к ответственности.

Доказана необходимость создания Единого рейтинга государственных исполнителей с основным перечнем задач и полномочий. Предложено внедрить дифференциацию оплаты труда государственным служащим органов государственной исполнительной службы согласно результатам рейтинговой оценки, в зависимости от таких аспектов: профессиональные способности; профессиональная подготовка и уровень квалификации; внедрение инновационных методов профессиональной деятельности; показатели результативности деятельности; уровень ответственности и тому подобное.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, статус, административно-правовой статус, принципы, принципы обеспечения деятельности, служба, государственная служба, государственная исполнительная служба, механизм обеспечения, факторы эффективности обеспечения.

SUMMARY

Rohozinnikova K. S. Administrative and legal Protection of Tax Relations. – *On the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law (081 Law). – National Aviation University, Kiev, 2020.

The dissertation is focused on the systematic research of scientific and practical problems of administrative and legal protection of tax relations. Based on a comprehensive analysis of doctrinal research in the field of administrative law, national legislation, the practice of its application and international experience, the 19 author has formulated new scientifically grounded conclusions, propositions and recommendations for improving the activities of authorized entities in the field of research.

It has been established that the subject matter of administrative and legal protection can be powerfully organizational part of tax relations, where the means of administrative law in their structure provide: the emergence and development on the basis of proper and lawful legal facts, in the object – and its part related to activities of a taxpayer, in the content – the procedure for fulfilling their obligations by the participants of tax legal relations, including the compliance with the terms for registration, the obligation to declare the amount of taxes and fees, and the

timeliness of filing declarations, performance of duties and proper exercise of their rights by tax authorities.

Administrative and legal protection of tax legal relations has been studied as activities of authorized entities regulated by law, which consists in the implementation of administrative and legal measures of service, control and coercive nature, in order to prevent the commission of offenses in the field of taxation, abuse of tax officials, detection of violations of current tax legislation, bringing violators to administrative liability, ensuring compliance with tax obligations and restoring violated rights of taxpayers. The content, objective, tasks, functions, methods and forms of administrative and legal protection of tax relations have been revealed.

The author has found out a number of problems in the legal provision of administrative and legal protection of tax relations, in particular: the provisions of international regulatory acts on administrative assistance in tax matters need to be detailed in national acts in terms of procedures for taking measures provided by them; significant gaps and conflicts are inherent in the block of regulatory acts regulating the application of administrative coercion, information and analytical provision of tax control, including the procedure for entering its results into information and analytical systems and electronic registers, their changes and exclusion of relevant information in the connection with the court's cancellation of the decisions of the tax authorities; the organization of the activity of tax agencies in general has received the proper normative consolidation, except for the cases when the forms of their interaction with other public institutions are enshrined in by-laws adopted by other agencies of public administration. Directions of their solution have been suggested.

The range of subjects of administrative and legal protection of tax relations in Ukraine has been determined. Depending on the functions performed, all subjects have been combined in the following groups: 1) leading subjects; 2) facilitators; 3) guarantors. It has been pointed out the need for further improvement of the content of the functions performed by the subjects of administrative and legal protection, their delimitation in accordance with the tasks assigned to public administration agencies, and on this basis to clarify their status as subjects of administrative and legal protection of tax relations.

The need to apply a set of methods of public administration in creating the system of administrative and legal protection of tax relations has been clarified. The necessity of separate consideration of persuasion and encouragement as means of administrative and legal protection of tax relations has been proved, taking into account their influence on the consciousness and interest of a taxpayer, respectively, and the difference of legal constructions in the legislation.

The peculiarities of the forms of administrative and legal protection of tax relations from the point of view of their division into material and procedural means of fixing the will of the authorized subjects have been revealed. The expediency of considering information and analytical activity as an independent variety of

procedural forms of administrative and legal protection and the necessity of its exclusion from the methods of tax control have been proved. The author has substantiated own definition of the appeal to the administrative court as a form of administrative and legal protection of tax relations by expanding its scope.

The author has characterized the grounds for the adoption of jurisdictional individual acts, as well as the main shortcomings of management decisions of tax authorities in the performance of administrative and legal protection functions. The author has formed propositions for improving the contractual form of administrative and legal protection in terms of supplementing it with agreements on deferral and / or installment payment of penalty (financial) sanctions for violations of tax legislation, and its use to mediate horizontal monitoring of large taxpayers and their expanded interaction with tax authorities in the future.

International experience of administrative and legal protection of tax relations has been analyzed. The author has revealed the content of the main measures applied by other states to ensure the sustainable functioning of tax relations.

The main areas of improvement of administrative and legal protection of tax relations are: 1) systematization of dispositions of protective norms of tax legislation in order to avoid duplication; 2) improvement of procedures for application of sanctions for the violation of tax legislation, including the establishment of procedural guarantees for the participation of taxpayers in its decision-making, the practical implementation of the right of access to case materials, including information, documents, decisions taken by the tax authority, the right to present evidence during the consideration and resolution of the case; definition of the concept and features of good faith of the taxpayer in the Tax Code of Ukraine in order to prevent tax retraining of lawful actions of the taxpayer due to the actions (omission) of its counterparties; 4) establishment of administrative procedures for appealing the actions of tax authorities; 5) determination of the legal consequences of decisions and actions of tax authorities in the Tax Code of Ukraine adopted (committed) on the basis of unreliable (canceled) tax information.

Key words: administrative and legal protection, tax relations, objects of administrative and legal protection, subjects of administrative and legal protection, forms of administrative and legal protection, methods of administrative and legal protection, legal liability, tax authorities, taxpayers.

Підписано до друку 24.12.2020.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2010-18.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

